

ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРОВАНИХ ТВОРЧИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Юлія ЛОКАРЕВА (Кіровоград, Україна)

У статті висвітлюються проблеми професійного становлення майбутніх учителів музичного мистецтва, які зумовлені специфікою музично-теоретичної підготовки; розглядається поліфункціональність професії педагога-музиканта, досліджено процес формування інтегрованих творчих умінь студентів мистецьких факультетів.

Ключові слова: майбутній учитель музичного мистецтва, музично-теоретична підготовка, інтегровані творчі вміння.

В статье освещаются проблемы профессионального становления будущих учителей музыкального искусства, которые обусловлены спецификой музыкально-теоретической подготовки, рассматривается полифункциональность профессии педагога-музиканта, исследуется процесс формирования интегрированных творческих умений студентов факультетов искусств.

Ключевые слова: будущий учитель музыкального искусства, музыкально-теоретическая подготовка, интегрированные творческие умения.

The article highlights the problems of professional formation of future teacher of musical art, which, due to peculiarities of musical-theoretical training; examine a variety of professions music teachers, the process of formation of the integrated creative skills of the students of art faculties. Musical-theoretical training of future teachers of musical art is aimed at active formation of an integral system of integrated theoretical musical knowledge and skills that enable to acquaint students with a greater number of musical compositions of different styles and artistic trends that lie at the basis of the best samples of world music art. The implementation of different creative exercises, introduction of integrated courses, musical collections, lectures, work electives, scientific circles are important for the process of forming integrated creative skills of students and is a valuable contribution to the process of formation of the artistic and aesthetic taste of the master's personality, development of his independence and initiative

Key words: the future teacher of musical art, and musical-theoretical training, integrated creative skills.

Постановка проблеми. Упровадження основних положень Болонської конвенції в національну освіту, реформування системи освіти актуалізують проблему професійного становлення висококваліфікованих фахівців мистецької сфери, творчий та інтелектуальний розвиток яких є обов'язковою умовою для здійснення інноваційної діяльності. В умовах запровадження багаторівневої освіти у вищих мистецьких навчальних закладах особливої ваги набуває проблема підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, професія яких поєднує багато видів музично-педагогічної діяльності: педагога-виконавця, концертмейстера-ілюстратора, диригента-керівника колективу, соліста-вокаліста, лектора-музикознавця, педагога-просвітника.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій. Проблема підвищення рівня професіоналізму майбутнього вчителя музики значною мірою залежить від музично-теоретичної підготовки, спрямованої на різні види музично-творчої діяльності, які є важливими для теорії та практики професійного становлення студентів вищих мистецьких навчальних закладів. Базовими для обґрунтування проблеми професіоналізму та професійного становлення майбутніх учителів музичного мистецтва є педагогічні дослідження Е.Абдулліна, Л.Арчажнікової, Г.Дідич, Л.Коваль, Л.Масол, О.Олексюк, Г.Падалки, О.Ростовського, О.Рудницької та ін.

Суттєвим внеском у розробку проблеми професійної підготовки вчителів музики в процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін стали дослідження, що стосуються музичних здібностей (Б.Теплов, Б.Яворський). Важливим доробком є музикознавчі та методичні праці відомих теоретиків і музикознавців А.Агажанова, Д.Алексєєва, В.Беркова, Д.Блюма,

В.Вахромєєва, Г.Виноградова, Н.Гуляницької, О.Давидової, М.Калашник, Ю.Келдиша, Л.Маловик, А.Островського, Г.Побережної, Г.Смаглій, І.Способіна, Г.Фрідкіна, Ю.Холопова, С.Шипа, Т.Щериці та ін.

Вітчизняними дослідниками розроблено й упроваджено окремі вузькоспеціальні методики музично-теоретичної та музично-історичної підготовки, важливі для професійного становлення майбутнього вчителя музики, що стосуються формування художнього світогляду в процесі музично-історичних дисциплін (К.Васильківська); формування в студентів звуковисотних уявлень (Ю.Гонтаревська); музично-теоретичної підготовки на історико-стильовій основі (І.Малашевська); формування окремих музично-теоретичних навичок студентів-режисерів (К.Станіславська) та ін.

Мета написання статті полягає у висвітленні проблем професійного становлення майбутніх учителів музичного мистецтва, спрямуванні музично-теоретичної підготовки ВМНЗ на різні види музично-творчої діяльності, дослідженні процесу формування у студентів мистецьких факультетів інтегрованих творчих умінь та навичок, важливих для майбутньої професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Увага до питань творчого самовираження студентів мистецьких факультетів ВМНЗ є однією з головних потреб сучасної професійної музично-педагогічної освіти. Спільними для викладання інструментальних, диригентсько-хорових та музично-теоретичних дисциплін є шляхи активізації творчого потенціалу студентів, формування у студентів інтегрованих творчих умінь та навичок, упровадження в навчальний процес творчих завдань.

Важливою проблемою музично-педагогічної освіти є широкопрофільність фахової підготовки майбутнього вчителя музики, своєрідне взаємопроникнення різнобічних музичних знань, умінь і навичок, на які вказують Г.Побережна й Т.Щериця [1]. У зв'язку з цією проблемою важливого значення набувають інтегровані музичні вміння – такі, як інструментальний супровід власному співу, вміння акомпанувати хору й ансамблю, аранжувати твір, зробити обробку української народної пісні, створити власні фрагменти музичних творів з демонстрацією різних форм та використанням вивчених видів фактури у заданому жанрі, різноманітні стилізації тощо [2].

Метою музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є: по-перше, інтегрувати базові музично-теоретичні знання, вміння й навички; по-друге, підвищити рівень музикознавчої ерудованості, володіння термінологією, сформувані інтегровані творчі вміння.

Ефективним фактором розвитку інтегрованих музично-теоретичних умінь та навичок є використання спеціальних музичних методів: творчих вправ, проблемно-перцептивних завдань, використання яких сприяє вияву творчих здібностей, забезпечує формування творчих знань та умінь, необхідних для подальшої практичної діяльності.

До плану кожного заняття входить засвоєння та закріплення окремих музично-теоретичних знань (теоретичний модуль), їхнє практичне застосування (практичний модуль) та творчі завдання, пов'язані з основною темою (творчий модуль). Складовою занять є пізнавальні бесіди про жанри, стильові особливості музики різних епох, відомості про національний колорит музики різних країн. У якості ілюстративного матеріалу – виконання творів професійних композиторів.

Комплекс творчих завдань має широкий спектр. Наприклад, із заданих мелодичних звукорядів, викладених довгими тривалостями, утворити ритмічно впорядковані зразки, підкладаючи під звуки літературний текст (власний або запозичений); із заданих звукорядів створити мелодії в різних розмірах; до утворених мелодій підібрати гармонічний супровід у довільній формі, вживаючи вивчені гармонічні функції; гармонізувати на музичному інструменті ритмізовану мажорну натуральну та мінорну (мелодичну) гаму в басу та сопрано; будувати та сольфеджувати септакорди, нонакорди від різних ступенів ладу, виконувати ці вправи сольфеджуванням індивідуально та групою; підібрати у вільній фактурі гармонічний фон для мелодекламації невеликих поетичних або прозових текстів, вибраних самостійно або запропонованих викладачем та ін. Кожний варіант має свій характер наприклад, експресивний, ніжно-споглядальний, лірично-філософський, бурхливо-патетичний тощо. Можливі також змішані типи, що зумовлюються образно-емоційним змістом.

Доповненням до творчого модуля можуть стати завдання такого типу: повторення за грою викладача різних за будовою мотивів; складання каденцій, фраз, речень; створення мелодій на віршований текст; транспонування; підбір мелодії та акомпанементу до українських пісень та пісень шкільного репертуару; створення мелодій у вивчених ладах на заданий ритм; мелодизація басу; фактурне варіювання акомпанементу у співвідношенні з жанровою інтерпретацією; акомпанемент-експромт; гра акомпанементу за гармонічними формулами; ансамблева гра в чотири руки (акомпанемент, варіації, імпровізація); імпровізація на заданий мотив у вигляді інтервальних та акордових послідовностей; імпровізація на остинатний бас; вільне музичне вираження власних художніх образів; аранжування; стилізації; написання частини поліфонічного твору (інвенції, прелюдії, фуги) тощо [5].

На практичних заняттях з теорії музики, сольфеджіо, гармонії, поліфонії, аналізу музичних творів, а також у рамках інтегрованих спецкурсів творчою формою роботи є написання невеличких жанрових п'єс і пісень. Завдання обумовлюються темою, що вивчається (наприклад, тема заняття: «Фригійський зворот»). Студентам пропонується створити мінімум два зразки, з допоміжними заготовками, які б ілюстрували даний зворот (у мелодії, у басу). Студенти самостійно обирають жанр та назву своєму твору. Закріпивши цю тему, студент у подальшому з інтересом

працює над створенням періоду з відхиленнями у тональності першого рівня спорідненості або модуляційної побудови. У процесі творчих практичних занять з аналізу музичних творів пропонується створювати власні композиційні стилізовані побудови з тем: «Період», «Проста двочастинна форма», «Куплетна форма», «Варіаційна форма», «Поліфонічні форми» тощо.

У процесі вивчення музично-теоретичних дисциплін студенти ознайомлюються з різними музичними стилями та жанрами, вибір яких не тільки розширює їх музичний кругозір, але й удосконалює їхні технічні навички. Наприклад, імпровізація мелодій на задану гармонію в жанрі мазурки, вальсу, колискової, як показує практика, стала оптимальним матеріалом для опрацювання мелодичних фігурацій, практичним засвоєнням прохідних хроматичних звуків, затримань тощо.

Для стабільного й динамічного формування інтегрованих творчих умінь студентів у навчальний процес пропонується впровадження таких інноваційних дисциплін, як «Акомпанемент та імпровізація», факультатив «Творче музикування» та ін. Мета полягає в підготовці студентів до володіння навичками вільного музикування, творчої обробки художнього матеріалу, «спроможності перебороти жорстку прив'язаність до нотного тексту й не розгубитися в будь-якій ситуації шкільного життя» [2].

У рамках запропонованих факультативів студентам пропонується цілісна система творчих завдань, завдяки яким реалізується потреба в самовираженні, можливість звукової інтерпретації власних художніх образів, вираження власного світовідчуття музики. Ці завдання базуються на доступному та популярному матеріалі – народні, естрадні пісні, джазові теми, музичні замальовки.

Робота з творчого музикування включає прийоми та методи розвитку навичок підбору на слух мелодії та власного супроводу, композиції та імпровізації, нескладних завдань з аранжування пісень шкільного репертуару, ансамблеве музикування в чотири руки, створення стилізацій. Комплекс творчих завдань розділяється на дві групи: до першої відноситься практичне засвоєння засобів музичної виразності та формування навичок їх використання для створення певного музично-художнього образу; друга група завдань стосується формування інтегрованих творчих здібностей, серед яких: а) підбір по слуху мелодії та акомпанементу з елементами імпровізації; б) творчі завдання: стилізація, імпровізація, елементарна композиція (індивідуальна та ансамблева).

У практичному засвоєнні виражальних засобів музики особлива увага приділяється вивченню гармонічних побудов та формоутворення (архітектоніка музичної форми, музичної теми та інтонацій). Таким чином, факультатив «Творче музикування» є доповненням до традиційних форм музично-теоретичного навчання і стимулює до творчого самовираження студентів.

Активізує творчу роботу студентів упровадження групових форм навчання: колективних прослуховувань, музичних колекцій, лекторіїв та віталень, а також створення умов для творчої співпраці (обмін думками та враженнями, спільне обговорення й аналіз музично-творчої діяльності). У якості однієї з форм, спрямованих на розвиток лекційно-виконавських умінь, розширення музикознавчого тезаурусу, формування умінь вербалізації художніх образів, активізацію самостійної роботи, студентам запропоновано систематичне проведення «музичних колекцій» та «музичних лекторіїв».

Музичні колекції пов'язуються з тематикою шкільної програми з музики і включають: два музичних твори, що виконуються з нот, вербальну презентацію (словесне пояснення) та письмову анотацію цих творів. Загальна тематика музичних колекцій різноманітна: «Про що розповідає музика», «Виразальні можливості музики» (наприклад, «Образи природи в музиці», «Музичний образ», «Гумористичні сценки в музиці», «Добрі й злі казкові герої»); «Пісенна, танцювальна, маршова музика народів світу», «Три кити музики – пісня, танець, марш», «Музика мого народу»; «Музика синтетичних жанрів» (музичні твори з балетної, оперної музики, для кінофільмів, театральних вистав тощо). У процесі підготовки студенти опрацьовують музикознавчі джерела, розробляють сценарій, добирають музичні ілюстрації, прослуховують виконавців-професіоналів.

Кращі доповіді студентів звучать на науково-практичних конференціях: «Історія народження фортепіано», «Величне саяво в музиці: ім'я тобі – Моцарт» та включені у роботу наукових гуртків «Музично-теоретична підготовка як педагогічна проблема», «Професійне становлення майбутніх учителів музичного мистецтва».

Висновок. Музично-теоретична підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва спрямована на активне формування цілісної системи інтегрованих музично-теоретичних знань та умінь, забезпечення можливості ознайомити студентів з якомога більшою кількістю музичних творів різних стилів та художніх напрямків, які лежать в основі кращих зразків світового музичного мистецтва. Виконання різноманітних творчих вправ, упровадження інтегрованих спецкурсів, музичних колекцій, лекторіїв, робота факультативів, наукових гуртків є важливими для процесу формування інтегрованих творчих умінь студентів і становить цінний внесок у процес формування художньо-естетичного смаку особистості вчителя, формування його самостійності та ініціативності. Таким чином, творчі форми та методи, використані в процесі музично-теоретичної підготовки, відкривають шляхи творчого самовираження студентів, активізують самостійну роботу, стають надійним фундаментом професійного становлення майбутніх учителів музичного мистецтва.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Побережна Г.І. Проблеми інтегрованого викладання музично-теоретичних дисциплін у педвузах / Г.І.Побережна, Т.В.Щериця // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2005. – Вип. 21. – С. 16–18.
2. Побережна Г.І. Загальна теорія музики: підручник / Г.І.Побережна, Т.В.Щериця. – К. : Вища шк., 2004. – 303 с.
3. Радул В.В. Основи професійного становлення майбутнього вчителя: [навч. посібник] / Радул В.В., Кравцов В.О., Михайличенко М.В. – Кіровоград : РВВ КДПУ, 2006. – 216 с.
4. Радул В.В. Соціальна зрілість молодого вчителя: [монографія] / Валерій Вікторович Радул. – К. : Вища шк., 1997. – 269 с.
5. Смаглій Г.А. Основи теорії музики : [підручник для муз. училищ] / Г.А.Смаглій, Л.В.Маловик. – Х. : Факт, 1998. – 384 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Локарєва Юлія Валеріанівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін мистецького факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: фахова підготовка майбутніх учителів музичного мистецтва.